

О. Шикиринська,
кандидат педагогічних наук, в.о.зав.кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,

О.Бондарчук,
асистент кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,

O.Shkyrynska,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

O.Bondarchuk,
assistant of the department of preschool education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

PEDAGOGICAL SUPPORT OF THE AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE USING THE MEANS OF MUSICAL ART

***Анотація.** У статті обґрунтовано необхідність здійснення педагогічного супроводу естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва. Такий супровід охоплює створення вихователем закладу дошкільної освіти педагогічних умов: використання методів та прийомів самовираження дітей в процесі слухання музичних творів, заохочення дітей до самостійного пошуку музичних творів та створення позитивної атмосфери в процесі занять музичного мистецтва.*

***Abstract.** The article substantiates the need for pedagogical support of aesthetic education of older preschool age children by means of musical art. Such support includes the creation of pedagogical conditions by the teacher of the preschool education institution: the use of methods and techniques of self-expression of children in the process of listening to musical works, encouraging children to independently search for musical works and creating a positive atmosphere in the process of musical art classes.*

***Ключові слова:** музичне мистецтво, педагогічний супровід, естетичне виховання.*

***Keywords:** musical art, pedagogical support, aesthetic education.*

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Дошкільний вік можна назвати найважливішим етапом розвитку та виховання особистості. Саме у цьому віці

активізується самостійність мислення, потужно розвивається пізнавальний інтерес, допитливість, прагнення відрізнити красиве від некрасивого, як у творах мистецтва, так і в навколишній дійсності. Якщо говорити про старший дошкільний вік, то він характеризується становленням самостійності суджень, спробами інтеріоризувати соціальний досвід і формувати власне ставлення до краси чи потворності речей, людей, видів діяльності.

Актуальність проблеми естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку підтверджується положеннями Закону «Про дошкільну освіту», Базового компоненту дошкільної освіти (далі – БКДО), Концепцією Нової української школи та іншими нормативними документами.

Беззаперечним є факт, що одним із потужних засобів естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку є музичне мистецтво. Емоційне сприйняття дітьми музичних творів, гра на музичних інструментах, спів є ефективним засобом залучення дитини до пізнання власного внутрішнього світу, виховання здатності до емпатії, формування художньо-естетичного смаку, прагнення та здатності до творчої діяльності.

Питанню естетичного виховання дітей присвячено ряд наукових досліджень, зокрема Л. Дабіжі, Т. Інспекторової, Т. Кривошеї, К. Крутій, Л. Присяжнюк, Ю. Савченко, А. Семенової, Л. Старовойт, М. Чернявської та інших науковців, в яких розглянуто загальні питання естетичного виховання, досліджено понятійно-термінологічний апарат, сформульовано завдання естетичного виховання дітей. Незважаючи на активний інтерес та наявність достатньо потужного досвіду у реалізації естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку, питання педагогічного супроводу естетичного виховання дітей засобами музичного мистецтва актуалізується в сучасних умовах військового стану, в якому перебуває Україна, що накладає свій відбиток на особливості здійснення цього процесу.

Аналіз останніх наукових публікацій. Аналізуючи поняття естетичного виховання, ми прийшли до висновку, що науковці по-різному трактують його: Т. Танько, як виховання здатності цілеспрямовано сприймати, відчувати і правильно розуміти та оцінювати красу в навколишній дійсності – у природі, у суспільному житті, у праці, явищах мистецтва [7, с. 293]; Н. Фабріцій, як систему заходів, спрямованих на вироблення та вдосконалення здібності сприймати, цінувати, правильно розуміти мистецтво [9]; М. Чернявською, як цілеспрямований процес формування творчої активності особистості, яка сприймає прекрасне чи потворне у мистецтві [7]; С. Вільчковський характеризує естетичне виховання як систему дієвого цілеспрямованого формування людини, здатність до сприйняття та оцінювання прекрасного, гармонійного чи досконалого в житті, здатність жити за законами краси [2].

В межах даної статті не маємо змоги навести більшу кількість дефініцій естетичного виховання. В нашому дослідженні під цим поняттям розуміємо розвиток здатності дітей старшого дошкільного віку до сприйняття, відчуття та розуміння

прекрасного у житті; виховання прагнення самому брати участь у перетворенні навколишнього світу за законами краси.

Мета статті. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в науковій літературі та практиці; розглянути необхідність та зміст педагогічного супроводу здійснення естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Незважаючи на потужний потенціал музичного мистецтва у естетичному вихованні дітей старшого дошкільного віку, на нашу думку, для того, щоб цей потенціал був відкритий, необхідним є педагогічний супровід, а саме – створення вихователем закладу дошкільної освіти спеціальних педагогічних умов, які розглянемо далі. На ефективність естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва в умовах військового часу, в якому перебувають українські заклади дошкільної освіти позитивно вплине створення таких педагогічних умов: використання методів та прийомів самовираження дітей в процесі слухання музичних творів, заохочення дітей до самостійного пошуку музичних творів та створення позитивної атмосфери в процесі занять музичного мистецтва. В реалізації кожної з педагогічних умов важливим є дотримання вихователем загально педагогічних принципів та позиції педагога (за І.Бехом – розуміння, визнання та прийняття дитини).

Загально педагогічні принципи – це вихідні нормативні положення, в яких відображені основні вимоги до змісту, методів та організації освітнього процесу, в нашому випадку – освітнього процесу закладу дошкільної освіти [3]. Поряд з цим загально педагогічні принципи – це не універсальні правила чи готові рецепти, керуючись якими вихователь може автоматично досягти високих результатів в освітньому процесі. Вони не замінюють ні спеціальних знань, ні досвіду, ні майстерності вихователя. В межах даної публікації розглянемо принципи гуманізму та особистісного підходу до дитини в процесі здійснення естетичного виховання засобами музичного мистецтва.

Пріоритетним в організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, як зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція) є гуманний підхід [1]. Питання гуманізації освіти набуває сьогодні глобального характеру. Значна частина європейських країн здійснили реформування системи освіти у контексті гуманізації освітнього процесу. В Україні відповідні ідеї знайшли своє відображення у таких документах, як: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна програма «Діти України», у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Концепції громадянського виховання», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.» та у Базовому компоненті дошкільної освіти. Загальнонауковий принцип людиноцентризму нині трактується як принцип дитиноцентризму (Концепція «Нова

українська школа») та гуманізований, особистісно-орієнтований (Базовий компонент дошкільної освіти – нова редакція).

Освітній процес закладу дошкільної освіти має забезпечувати гармонійний розвиток дошкільника. Розвиток особистості дитини в гуманістичній традиції розглядається як процес взаємопов'язаних змін в інтелектуальній і емоційній сферах, що характеризують рівень гармонії її самості (життя в собі) і соціумності (життя в суспільстві). Досягненню такої гармонії має сприяти освітній процес закладу дошкільної освіти.

Головною метою всіх видів мистецтва і музичного зокрема, є насамперед гармонійний розвиток особистості, формування ціннісного ставлення до краси, загальної культури, що є основою моральності, а також творчого підходу до життя. Гармонія самості і соціумності, про що йшлося вище, характеризує особистість з позиції цілісності і всебічності. Гуманний підхід здійснюється через соціалізацію і, зокрема, через саморозвиток і самореалізацію. Тому для успішного здійснення естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва вихователь має створити умови для саморозвитку і самореалізації особистості. І саме в цьому буде полягати реалізація принципу гуманізму в освітньому процесі.

Грузинський педагог-новатор Ш.Амонашвілі дитину розглядає як особу, наділену певною місією, зазначає, що дитина – це «цілий Всесвіт», наголошує на унікальності кожної дитини. А відповідно до цієї місії і наділена дитина певними задатками, типом темпераменту та іншими індивідуальними особливостями. Саме такі, а не інакші особливості допоможуть дитині реалізувати визначену для дитини місію. Шалва Олександрович реалізацію принципу гуманізму вбачає у необхідності певних взаємовідносин між дитиною та значущим для неї дорослим (членами родини, вихователем), у необхідності для дорослого «піднятися» до рівня дитини. Очевидно, що саме таке розуміння вихователем цінності дитини та дитинства значною мірою допоможе реалізувати принцип гуманізму в освітньому процесі і у здійсненні естетичного виховання засобами музичного мистецтва, зокрема. Завданням вихователя в даному контексті є осмислення кожної дитини як унікального явища суспільного буття, визнання пріоритетності її суб'єктності, розвиток якої є метою життя дитини.

Отже, принцип гуманного підходу до особистості дитини старшого дошкільного віку в процесі естетичного виховання засобами музичного мистецтва вимагає: а) пред'явлення дитині посильних і розумних вимог в ході слухання музичних творів, гри на музичних інструментах, співу; б) поваги до прав і свобод дитини; в) поваги до особистості дитини навіть тоді, коли вона відмовляється виконувати певні дії або вимоги вихователя, наприклад, слухати певний музичний твір саме зараз, вихователю важливо це розуміти і ні в якому випадку не змушувати дитину до цього, а працювати над власною майстерністю, щоб зацікавити її; г) поваги права дитини бути самою собою; д) відмови від тілесних або інших покарань, що принижують честь і гідність дитини.

Розглянемо ще один загально педагогічний принцип, а саме – принцип особистісного підходу до дитини старшого дошкільного віку в процесі естетичного виховання засобами музичного мистецтва.

У вітчизняній психології питання особистісного підходу до розвитку та виховання дитини завжди посідало чільне місце. Його розробляли О. Запорожець, Г. Костюк, В. Котирло, Д. Ніколенко, Л. Проколієнко, П. Чамата та чимало інших учених. Вони заклали теоретико-методологічні основи особистісного підходу, визначили його сутнісні характеристики, окреслили умови реалізації. Проте практичні аспекти цього питання потребують постійного оновлення та сучасного методичного оснащення.

Особистісний підхід до дитини передбачає систематичний і планомірний вплив на інтелект, емоції і волю (свідомість, почуття і поведінку) особистості. Цим забезпечується персоналізація педагогічного впливу, що вимагає адекватного включення в процес особистісного досвіду дитини (почуттів, переживань, емоцій, відповідних їм дій і вчинків).

В принципі особистісного підходу до дитини у процесі естетичного виховання засобами музичного мистецтва можна виокремити два аспекти – психологічний і педагогічний. Психологічний полягає у встановленні неповторної своєрідності дитини, у визначенні її ставлення до оточуючих і себе самого, особливостей суб'єктивного сприймання музичних творів та специфіки реагування на них. Педагогічний аспект індивідуального підходу полягає у виборі таких засобів і форм впливу на дитину, які найбільш відповідають його психологічним особливостям, психічним станам, настроям у даний момент і завдяки цьому забезпечується оптимальний ефект естетичного виховання.

Ефективне здійснення особистісного підходу до дитини старшого дошкільного віку з метою естетичного виховання засобами музичного мистецтва передбачає всебічне вивчення особистості дитини. Потрібно ретельно вивчати, користуючись методами науково-педагогічних досліджень поведінку дитини в різних видах діяльності, під час спілкування з однолітками та дорослими, виявлення загальної спрямованості особистості дитини, її нахилів, інтересів. Врахування індивідуальних особливостей дитини допомагає вихователю ефективно здійснювати естетичне виховання засобами музичного мистецтва.

Необхідність особистісного підходу до дитини зумовлюється ще й тим, що на одні і ті ж засоби, форми, методи та прийоми впливу, твори мистецтва і музичного, зокрема кожна дитина реагує по-різному, залежно від своєрідності рис її розуму, почуттів, волі, темпераменту, характеру. Як зазначав у свій час видатний вітчизняний педагог Василь Сухомлинський, один і той само метод виховання може бути ефективним по відношенню до однієї дитини, нейтральним до іншої і навіть принести шкоду третій. Все це спричиняє суттєві індивідуальні відмінності у ставленні кожної дитини до самих впливів педагога. Ігнорування ж цього факту знижує ефективність естетичного виховання, а іноді дає небажані наслідки.

Важливе значення в здійсненні індивідуального підходу до дитини старшого дошкільного віку в процесі слухання музичних творів має педагогічна оцінка їхньої діяльності і поведінки. При цьому об'єктом оцінки мають бути передусім мотиви дій та вчинків, а не лише їх результати. Наприклад, дитина, яка заважає слухати музичний твір навмисно, заслуговує іншої оцінки, ніж та, яка робить це, наприклад, через неврівноважений емоційний стан, страх, викликаний звуками повітряної тривоги, почутими напередодні. В кожному випадку потрібна глибоко аргументована оцінка педагогом вчинку дитини. Також недопустимим є факт, коли оцінка вчинку переноситься на оцінку особистості. Такі дії вихователя за певних обставин можуть спричинити небажані наслідки.

Однією з вимог особистісного підходу є чітка диференціація методів і форм виховного впливу на дітей. Наприклад, заохочення як засіб стимулювання потрібно застосовувати до кожної дитини, але в перше чергу до тих, що характеризуються нерішучістю, відсутністю інтересу до музичного мистецтва.

Такту і почуття міри вимагає також і використання вихователем методу осуду як своєрідного виховного впливу. Якщо у дитини досить розвинені почуття власної гідності чи самокритичність, то у випадку порушення ним норм поведінки чи невиконання доручення, якщо це трапляється з ним дуже рідко, досить обмежитись засуджуючим поглядом чи зауваженням. Стосовно ж іншої дитини така форма осуду може виявитись надто "м'якою" і безрезультатною. Але й найсуворіший осуд не має права на образу вихованця, приниження почуття його власної гідності.

Отже, ми розглянули необхідність педагогічного супроводу вихователя закладу дошкільної освіти в процесі естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Перспективою подальших досліджень є побудова структурно-логічної моделі здійснення естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва та її апробація за умов дистанційної взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні від 12.01.2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Вільчковського С. Емоційно-естетичне виховання дошкільників засобами музичного мистецтва. Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XVII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. ОП Рудницької. Вип. 3 (15). К.: Талком, 2020. С. 275.
3. Дабіжа Л.П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Наукові записки. Вінниця, 2018. С.66-70
4. Демченко О.П., Лазаренко Н.І., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Том 86. №6. С.123-143. URL: <http://surl.li/dehbz>
5. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / наук. керівник К. Л. Крутий; автор.

колектив: Грицишина Т. І., Голюк О. А., Деснова І. С., Зданевич Л. І., Каплуновська О. М., Карук І. А., Кривошея Т. М, Крутій К. Л., Патрикєєва О. А., Присяжнюк Л. А., Родюк Н. Ю., Стахова І. А., Стеценко І. Б., Черноморець В. В., Шикиринська О. А. Запоріжжя: ЛПС ЛТД, 2020. 148 с.

6. Старовойт Л. В. Художньо-естетичне виховання дошкільників засобами ліплення. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія, 2015. Вип. 43. С. 131–135.
7. Танько Т., Чернявська М. Естетичне виховання дошкільників як наукова проблема у першій половині ХХ століття. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2019. № 2. С. 293–298.
8. Товкайло К. С. Естетичне виховання дошкільників у процесі музично-ритмічної діяльності. Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі: традиції, досвід. 2021. Вип. 5. С. 73–75.
9. Фабріцій Н., Борин Г. В. Художньо-естетичне виховання старших дошкільників як психолого-педагогічна проблема. Матеріали ІІ науково-практичної конференції «Соціальні трансформації у кризовий період». Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД, 2017. С. 234–236.
10. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. (2022). Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th-28th, (I volume), 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>
11. Shykyrynska O. Creating interactive presentations at Genial.ly: methodological aspect // Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. p.31-32.

Ю. Якименко,

асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

С. Чабанюк,

здобувач ОС «магістр»,

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Yu. Yakymenko,

assistant of the department of artistic disciplines preschool
and primary education,

Vinnitsia Mykhailo Kotsubynsky
StatePedagogicalUniversity

S. Chabanyuk,

master's student,

Vinnitsia Mykhailo Kotsubynsky
State Pedagogical University